

MESTRE ÉS AQUELL QUE ENS ALLIBERA...

A la memòria d'Antoni Pous i Argila

El centenari de l'acabament de *L'Atlàntida*, pel novembre de 1876, i de la seva publicació, l'any següent, bé deurà moure algú a parlar «del grandios i remot» poema, i amb ell de Verdaguer, el poeta que, entrant ara fa un segle a la història, obria també un segle de literatura catalana. Certament que la feta s'havia iniciat abans, però si tan enrrera anàvem, ens arribaríem al 1714, pel cap baix. Sense anar tan enllà, dins el mateix Verdaguer, la voluntat conscient de represa i un caràcter de moviment —més que no de corrent—, que són condicions que comportava aquella hora colectiva, es manifesten amb la constitució, l'endegament i els actes de l'Esbart de Vic, a l'esperit del qual el poeta sempre fou fidel. És el caient «popular», aplicat a un servei, de la seva obra. Als poetes catalans sempre els arriba un moment que s'han d'esmerçar a servir. Verdaguer no féu altra cosa tota la seva vida. Els seus dos grans pocmes —«grandiosos i remots», segons els mots de Carles Riba— projectaren sempre la figura del poeta dins la seva humanitat, indestriable del poble al qual pertanyia, inseparable també de tota una aspiració d'aquest mateix poble, donat a la tasca de personalitzar-se, d'alliberar-se.

He esmentat Carles Riba, i ho he fet a gràtcienc. Pensant en la poderosa complexitat del poeta de Folgueroles, en els seus vint-i-cinc anys, precipitats i dramàtics, de plenitud d'obra, i en la perdurabilitat del mite verdaguerí a tocar dels 75 anys d'una mort, la del poeta, que provocà la commoció més espectacular i probablement més sentida al poble català de la seva època, vaig anar a raure a les pàgines que li dedicà l'autor de les «Elegies de Bierville», i d'elles als singulars tractes que Riba tingué amb aquella gran absència present, amb aquell geni contradictori i oposant. Accions diverses i almenys de tres menes certifiquen, per part de Riba, una preocupació, una reflexió i un servei; i així, en tres moments successius de la seva vida: primer quan era el poeta de les «Estances», en publicar, el 1923, la primera antologia seriosa de la poesia de Verdaguer, on el reïvidicava enfront de l'explicable rebuig inicial del més pur nou-

centisme; en un segon moment —ja és el poeta de les «Elegies de Bierville»—, els anys 1945 i 1952, escriu sengles treballs que llegeix en sessions privades celebrades amb motiu, respectivament, del centenari del naixement i del cinquantenari de la mort del poeta; i el darrer pas correspon al Riba que, poeta de «Salvatge cor», inicia el període final de la seva vida, i és quan se li estableix, gairebé li surt al pas, per aquells atzars o aquells designis de la vida, una relació personal amb un grup de poetes joves, un veritable «esbart», del seminari de Vic. És l'hora, per a Riba, d'exercir-se en el mestratge segons la definició seva del mestre: «aquell que ens allibera —diu—, tornant-nos a la realitat de nosaltres mateixos i de les coses».

Hom pot llegir avui tot el que Riba va dir de Verdaguer, mitjançant l'Antologia, titulada «Poesies», i mitjançant els dos parlaments esmentats; però em vull fixar sobretot en aquest tercer moment, d'una relació amb Verdaguer que no és explícita enlloc i d'un valor de testimoniatge més que no de documentació escrita i, per tant, més abastable. La maduresa de Riba coincideix amb l'expansió de la seva relació humana, com passa en èpoques de lluita i de destret. Des del 1936 el qui avui sabem que era i encara es preparava a ésser la personalitat més eminent de les lletres catalanes del seu temps, en lloc de retreure's en l'aïllament o de tancar-se en el silenci reservat dels qui no volien prendre partit, emprèn, des d'una posició personal sempre independent, la via de l'acceptació i de l'assumpció de responsabilitats. Esdevé, doncs, sense proposar-s'ho, opinant o jutge, intèrpret o personatge. Ha començat una altra època de la seva vida, amb una unitat i un suport impressionants en part de tota la seva obra. L'exili li ofereix de trencar aquesta espiral abassegadora per mitjà d'un justificat allunyament, potser definitiu. Però torna, ve a fondre's, terra endins —a peu, atzarosament—, amb Catalunya, junt amb la seva muller, a l'encontre dels fills i sense esperances de recollir cap més bé abandonat. Dins seu, mentrestant, s'ha replantejat la qüestió religiosa, seriosament, lentament. S'emporta sota el braç un gran llibre de poemes amb el qual, sense trencament, s'obre a una nova edat d'ell mateix. I tot seguit havia de manifestar-se, tanta d'expansió, i havia d'imposar-se, també a poc a poc a tothom, bé que sense que hi ajudés el passatge llarg d'aquells anys per l'època més trista de la nostra història moderna. Però els intèrprets d'«aquell» Riba foren els joves, com si endevinessin que

a ell era atribuït, amb preferència de pas. Fou d'ells que corregué, inseparable de la seva obra poètica, cap als qui feia anys i panys que coneixien l'un i que llegien l'altra. Perquè els joves, en el Riba present, reivindicaven, sencer, el Riba passat, amb una obra fixa, sense concessions, la més continguda, la més «clàssica» —com digué Bofill i Ferro— de la poesia catalana moderna.

I no és que mai Riba fos estrany als joves. Recordem només el seu pròleg a l'edició pòstuma d'«Imitació del foc», de Rosselló-Pòrcel, publicat en el llibre de «notes sobre poetes i poesia», «... Més els poemes», on aquest seu abocar-se llampeguejant, posant-hi tot el cos, revela energia i humanitat, i una necessitat de donar-se. Hi ha els estudis sobre Verdaguer en aquest mateix volum, on el poeta és tractat com si fos davant nostre de cos present. I hi ha també diversos pròlegs, o que podien ésser-ho, que es complaïa a presentar en forma de carta. El grup de poetes de Vic al qual em refereixo hi té la «Carta a Antoni Pous i Argila», del 2 d'octubre de 1951. Riba i aquests joves poetes s'havien conegut amunt i avall d'una de les activitats a les quals Carles Riba serví en aquells anys, i que fou el Concurs Parroquial de Poesia de Cantonigròs. Riba feia un sacrifici anant-hi, cada any, perquè, de fet i malgrat que no ho volgués, presidia la diada i li donava relleu i força de convicció. Diverses vegades, mig improvisant, féu sortir Verdaguer en un parlament o en una conversa, i l'emprengué en termes que sorprenien per la proximitat i per la profunditat. Un vers, la frase d'algú del volt, l'ambient d'escola parroquial el portaven a evocar-lo amb els estudiants de capellà al voltant i l'estesa de la Plana de Vic a sota mateix. A darrera hora no sabia anar-se'n, i així la relació prosseguia, epistolar o a Barcelona. Un dia els poetes —Josep Junyent, Segimon Serrallonga, Josep Esteve, Ramon Cotrina, Antoni Pous, i potser algun altre—, li feren arribar, amb una carta del darrer, una antologia de llurs poemes, abans de publicar-la. La «carta» de resposta del poeta responia al més íntim i somniat desig de la colla, ja que era allò que, vist el tracte que els oferia el poeta, n'havien d'esperar: un text personal i literari alhora, sense pèrdua, arriscat i segur, adreçat del tot a ells i ensem del tot aprofitable per a tothom, i, en suma, un dels millors pròlegs que Riba va escriure en aquells anys. No hi oblida mai qui són, com són, què fan i què volen ser aquells nois. «La temptació més insidiosa serà sempre per a vostès —diu—, no l'angoixant del dubte, sinó la més banal (encarregada,

em penso, a diablets de menor categoria) de la seguretat» —i els incita a la vigilància per tal de no lliscar cap a «una pau sempre disponible» i a no confondre «verb amb Verb» o a no deixar-se portar per cap pendent proselitista o místic, actituds que expliquen el recel envers «la poesia dels capellans». I afegeix, deixant de fet aquest aspecte, tocat ben poc, i entrant en una teorització més general: «Allà on es perd l'home, la poesia certament es perd...»

Aquesta primacia de l'home i de la vida, Riba la porta aleshores a les darreres conseqüències no estant-se de declarar-se «commogut» —perquè, diu, ja no està en edat «d'estufar-s'hi»— pel reconeixement dels seus coneixements que els joves li manifesten demanant-li que els apadrini en llur primera sortida. És una hora i un temps en què l'afecte i la sinceritat juvenils l'exalten, gairebé caldria dir que l'electritzen. Per això fuig del rilkeanisme i es plau de confessar, feliç, que la poesia com a art mai no ha desviat la seva vida del seu curs ni s'ha interposat entre ell i les coses. Aquesta convicció, presentada com a regla suprema de conducta i llançada damunt aquell grup de jovent que s'estimava, és al capdavant un mètode de crítica i de treball a l'hora d'enfrontar-se, no amb uns projectes de vida, sinó amb un altre poeta en el seu inextricable drama del passat. Un mètode o un tirat de la seva recerca crítica que li feia dir, lúcidament, pocs anys abans: «Pensi's només com Verdaguer guanya en proximitat humana si el baixem raonadament uns quants núvols de les etèries i vagues altures en què des del principi fou entronitzat com a poeta»...

Joan Triadú

Agost de 1976